

מראי מקומות - ראש השנה

לא.

ה. הזי"ו ל"ך

רבו השיטות בראשונים בזה, שיטת רש"י שהסדר הוא, ה'אזינו, ז'כור ימות עולם, י'רכבהו, ו'ירא ה' וינאץ, ל'זלי כעס, כ"י ידין ה' עמו. ובתוספות הביאו ממסכת סופרים שהו' היינו וישמן, ורבינו חננאל כתב ו'ירא לו. והרמב"ם (תפילה י"ג, ה') כתב ל'ו חכמו, כ"י אשא.

ובדרש משה (דרשה א' לשבת שובה) הקשה על הרמב"ם, שלדעת רש"י מובן שחלקום בשוה לשמונה פסוקים, ורק את השנים הראשונים חילקו לשוה משום שאין להכל שמונה פסוקים, אבל חלקום בשוה בכל מה שיכול, אבל להרמב"ם מהו ביאור מקום החילוקים, עיין שם שהאריך בזה.

ובדבר אברהם (א', ל"ו, ב') הביא מדברי המסכת סופרים, שלדבריו מ'ירכיבהו' עד 'וישמן' אינם אלא שני פסוקים, ואם כן לא שייך לומר שכשם שחולקין במקדש כן חולקין בבית הכנסת, הלא הלכה רווחת היא שאין פוחתין משלשה פסוקים בבית הכנסת. וכתב לחדש שכוונת המסכת סופרים היא לפרש רק מה שהיה במקדש, אבל לא באו לומר מה היה בבית הכנסת, ומה שאמרו בגמרא כדרך שחולקין בבית המקדש כך חולקין בבית הכנסת, היינו רק שצריך לקרות על פי הסימן הזי"ו ל"ך, אבל אין צריך דוקא פסוקים אלו שאמרו בענין שירת הכהנים, ויכול להיות הזי"ו ל"ך בפסוקים אחרים. ונמצא, שכל הראשונים אינם חולקים כלל, ואין קפידא אם ישנה לפסוק אחד, והעיקר הוא שיהיו האותיות הזי"ו ל"ך קיימים בתחלתן [ויצא שהסימן של 'הזי"ו לך' אינו סימן בעלמא, אלא זה עצמו גורם הדין, והעיקר הוא שיהיה על ידי השירה זיו להקב"ה, כביכול, ועל כן אין נפקא מינה איזה פסוקים אומרים].

ו. במנחה דשבתא וכו' אז ישיר וכו'

כתב המנחת חינוך (שי"ב, ו') שיש להסתפק בראש חודש שחל בשבת, שהדין הוא ששיר של מוסף של שבת נדחה, ואמרו שיר של ראש חודש במוסף, כיצד הדין במנחה. האם אומרים השיר של מוסף שבת, דהיינו הזי"ו ל"ך, ואז ישיר נדחה לגמרי, או שאומרים אז ישיר והשיר של מוסף נדחה לגמרי. וכתב שנראה שבמנחה אומרים את שניהם, ואין אחד מהם נדחה כלל.

א. בראשון מה היו אומרים לד' הארץ ומלואה וכו'

יש לעיין שהלא דין שירה הוא מן התורה, ומה היו אומרים עד שבא דוד וחבר תהילים. וכתב המנחת חינוך (שצ"ה, ז') ששורש הדבר מן התורה הוא שציותה תורה לשורר ולהודות לו יתברך על הקרבן מה שירצו כפי צחות לשונם, ואחר כך בא דוד המלך וייסד מזמורים על זה. ומן התורה אין חילוק מה אומרים, אלא המצוה היא רק לשורר, ורק מדרבנן תקנו לשורר שיר קבוע ומיוחד.

ב. שברא עופות ודגים לשבח לשמו

פירש רש"י, כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם. אבל באבות דרבי נתן (א', ח') כתוב, 'בחמישי מהו אומר, הרנינו לאלהים הריעו לאלקי יעקב, ברא עופות ודגים ואת התנינים שהם מרננים בעולם'.

ג. וקמפלגי בדרב קטינא

תמה הפני יהושע, שמשמע שרבי נחמיה חולק על רבי עקיבא משום שנחלקו בדרב קטינא, האם אומרים שיום שכולו שבת הוא יום אחד או שני ימים, והלא רבי נחמיה אמר בפירוש שחולק על רבי עקיבא, בזה שאין לחלק בין הפרקים, ולומר שש פרקים על העבר ואחד על העתיד, ומדוע אמר שחולקים בדרב קטינא. וכתב שעל כרחך נחלקו רבי עקיבא ורבי נחמיה בביאור המזמור של 'מזמור שיר ליום השבת', האם מדובר על השבת שעברה או על שבת שלעתיד. ואם כן, כיון שפשטות הפסוק מדבר בשבת שלעתיד, משום סברא זו שאין לחלק בין הפרקים, אין להוציא הפסוק מפשוטו. ורק משום שסברו שהעולם יהא חרב לשני אלפי שנים, ועל כרחך ביאור המזמור אינו על העתיד אלא על העבר. וכוונת רבי נחמיה במה שאמר מה ראו חכמים לחלק וכו' היה להוכיח כשיטתו, שכיון שתקנת השיר היתה מיסוד הנביאים, לא מסתבר לומר שהמזמור מדבר על העתיד, ולכך הבינו הנביאים שכוונת הפסוק היא על העבר, ולכן תקנוה על הסדר יחד עם השאר. וראה עוד בטורי אבן שמצינו כעין זה, שהקשו לחבירו דבר אחד, אף שעיקר טעמם הוא מטעם אחר.

ד. במוספי דשבתא וכו' במנחה דשבתא

ביאר המהרש"א שמה שבשבת אמרו שירות משל תורה דוקא הוא משום קדושת שבת, מה שאין כן בשירות של ימות החול, שאין בהם קדושה כל כך, אמרו שירות של דוד המלך [ויש לעיין משיר של תמיד של שחר, שאפילו בשבת היה מדוד המלך].